

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

VNS 13/2022 vp Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta

ASIA

Kirjallinen asiantuntijalausunto, lakivaliokunta tiistai 17.1.2023 klo 10.00

Julkiset oikeusavustajat antavat oikeusapulain mukaista oikeusapua yksityishenkilöille heidän oikeudellisissa ongelmissaan.

Oikeusvaltiolla on hintansa! Oikeudenhoidon koko ketju (poliisi – syyttäjä – puolustus – tuomioistuin) on tällä hetkellä valitettavan aliresursoitu. Tämä on tuotu selonteossa hyvin esille. Käsittelyajatkin ovat aivan liian pitkiä kansalaisille, mikä on erittäin suuri oikeusturvaongelma – *oikeutta tulee saada kohtuullisessa ajassa!*

Samoin kannatamme oikeusavun käyttövaran laskennan yksinkertaistamista, kuten myös oikeusavun tulojen korottamista. Oikeusprosessien pituus ja henkilöstön ylikuormitus on myös tuotu esiin selonteossa. Asioiden käsittelyn nopeuttamista ja keventämistä ei kuitenkaan tule tehdä oikeusturvan kustannuksella. *Lainkäytön laadusta ei voida tinkiä!*

Maksuttoman tai osakorvauksella saatavan oikeusavun tulojen nostaminen tulisi ehdottomasti nostaa ja tämä on myös oikeudenmukaisuuskysymys. Maksuttoman oikeusavun tulojen nostaminen on jäänyt jälkeen yhteiskunnan kehityksestä, ja hyvinkin pienituloiset joutuvat maksamaan osan oikeusavun palkkioista. Lisäksi pienituloisilla on harvoin oikeusturvavakuutus. Oikeusavun tulojen nostaminen on hitaasti suhteessa palkan ja hintojen nousuun. Monet keskituloiset eivät ole enää lainkaan oikeutettuja oikeusapuun ja tällöin asioiden hoitaminen voi tulla suhteettoman kalliiksi, ja oikeusprosessiin ei tästä syystä edes ryhdytä, vaikka siihen olisi aito tarvekin. *Oikeutta tulee saada myös kohtuulliseen hintaan!*

Jos oikeusavun tulojen nostaminen toteutetaan, tulee myös oikeusaputoimistojen toimintaedellytykset turvata riittävällä henkilöstöllä ja muilla resursseilla. Valtiolla tulee myös oikeudenhoidossa tilastojen perusteella edullisemmaksi, mitä enemmän julkiset oikeusavustajat pystyvät hoitamaan toimeksiantoja, myös tuomioistuinasioita, ja välttämään yksityissektorilla osin ilmenevää ongelmasta (ylilaskutuksesta ja juttujen pitkittämisestä). Sinänsä yksityisten avustajien tuntipalkkioiden korottamista asianmukaiselle tasolle voidaan kuitenkin kannattaa, jotta ammattitaitoinen asianajajajoukko on jatkossakin valmis avustamaan muidenkin kuin hyvätuloisten ja varakkaiden asioissa. Valitettavan usein oikeusaputoimistoissa ei juuri pystytä ottamaan kiireellisiä toimeksiantoja (kahdenkin viikon jonotusaika on usein liian pitkä tulevaan istuntoon) ja tähän auttaisivat lisäresurssit. Varsinkin rikosjutuissa tarvitaan avustaja usein nopealla aikataululla. Myös esimerkiksi lähestymiskieltoasiat ovat nykyään monimutkaistuneet (digitaalinen näyttö, perusoikeuskysymykset) ja niihin tarvitaan avustaja aina kiireellisesti.

Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät ovat nykyaikaa, ja vähentävät tuomioistuimiin kohdistuvaa painetta ja kuluja, sekä lyhentävät käsittelyaikoja. Sovittelutoiminnasta tulisi tiedottaa laajemmin ja sen käyttöä lisätä (sovittelutoimistot ja tuomioistuinsovittelet). Sovittelun lisääminen kaikissa prosesseissa on pitkällä tähtäimellä yhteiskunnan ja lapsiasioissa erityisesti lasten etu. Sopiminen vähentää tulevia konflikteja ja myös sitä kautta yhteiskunnan resurssipaineita. Avustajan käyttöä sovitteluissa tulisi vahvasti lisätä ja suosia. Tämä tosin edellyttäisi resurssien lisäämistä oikeusavussa (säästöä sovittelussa syntyy vastaavasti etupainotteisesti, kun asioita ei edes välttämättä vietäisi riita-asioina tuomioistuimiin).

Kannatamme ja puollamme siis kaikkia esitettyjä resurssiparannuksia oikeusapuun ja oikeudenhoitoon yleisestikin, mutta samalla myös toimintoja tulisi tehostaa ja esim. digitalisaatiota sekä etäyhteyksiin perustuvia toimintatapoja tulisi kehittää, kouluttaa ja ennen kaikkea käyttää. Tietotekniikkaan kohdistuvat kulut ovat myös merkittävästi kasvaneet.

Viime kädessä on arvovalinta, ja poliittinen päätös, kuinka paljon varoja ja resursseja oikeudenhoitoon annetaan. Toivottavasti tämä yleisluontoinen Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta avaa budjetista päättävän ja lakeja säättävän eduskunnan kansanedustajien silmät toteamaan oikeudenhoitomme yhä rapautuva tila, ja saa päättäjät ryhtymään tarvittaviin ja taloudellisestikin rohkeisiinkin toimenpiteisiin asian tilan korjaamiseksi ja parantamiseksi.

Akaassa 16.1.2023

Julkiset oikeusavustajat ry

JOA Heikki Kotajärvi, hallituksen puheenjohtaja